

Лела Кистаури

Рафтинг
деген эмне?

УДК 087.5
ББК 75.717
Л 43

Л 43   Рафтинг деген эмне? / Лела Кистаури.
Б.: USAIDдин “Келгиле, окуйбуз!” долбоору, 2019. - 16 б.

ISBN 978-9967-9247-0-3

Бул китеп USAIDдин окуу көндүмдөрүн өнүктүрүү боюнча “Келгиле, окуйбуз!” долбоору тарабынан грузин тилинен которулуп ылайыкташтырылды.

Автордук укуктар жөнүндө маалымат: ©2012-2018 АКШнын эл аралык өнүктүрүү боюнча агенттигинин (USAID) Грузиядагы башталгыч мектептерди өнүктүрүү боюнча долбоору (G-PriEd), Контракттын № - AID-114-C-11-00003. Долбоорду Chemonics International Inc. ишке ашырган. Бардык укуктар корголгон.

Китеп Creative Commons CC-BY 4.0 лицензиясынын шартында таркатылат. Лицензиянын көчүрмөсү төмөнкү шилтемеде берилген: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>

Л 4802000000-19
ISBN 978-9967-9247-0-3

УДК 087.5
ББК 28.7

Лела Кистаури

Рафтинг деген эмне?

Бишкек 2019

Сен саякатка, укмуштуу окуяларга кызыгасыңбы? Укмуштуу окуялар тууралуу окугуң келеби? Мүмкүн сен абдан шамдагай жана эр жүрөксүң? Досторуң да көптүр? Анда бул спорт сен үчүн!

Рафтинг – бул үйлөмө кайыкка отуруп, тоонун шар аккан суусу менен сүзүү. Мындай кайыкка 14 жаштан жогору бардык каалоочулар түшсө болот. Ал үчүн коопсуздук эрежелерин эстен чыгарбай, кылдат аткаруу керек.

Адамдар тоо суулары менен сүзүү үчүн кайыктарды жана салдарды илгертен эле колдонуп келишкен. Бирок ал кезде алар кайыкты жүк ташып жеткирүү үчүн пайдаланышкан.

Рафтинг – бул англис тилинин raft деген сөзүнөн алынган, которгондо “сал” (суу менен агызылган устундар) дегенди түшүндүрөт.

Азыр болсо рафтинг дүйнө жүзү боюнча спорттун жана активдүү эс алуунун эң белгилүү түрү болуп саналат.

Кыргызстанда кырк миңден ашуун кичине жана чоң дарыялар бар. Алардын жалпы узундугу 35 миң километрден ашат.

Нарын – Кыргызстандагы эң чоң дарыя. Анын өлкөдөгү узундугу - 535 км. Кыргызстандын бардык чоң дарыялары ак кар, көк муз каптаган бийик чокулар менен мөңгүлөрдөн жаралып, ылдый түшкөндүктөн, алар күркүрөп, ийри-буйру болуп, катуу агат. Мына ушул себептен көптөгөн рафтинг сүйүүчүлөр биздин дарыяларга кызыгышат.

Нарындан тышкары Кыргызстанда рафтингге ылайык башка да дарыялар көп: Чу, Чоң-Кемин, Сары-Жаз, Суусамыр, Чаткал, Көкөмерен жана башкалар. Рафтинг сезону май айында ачылып, сентябрдын ортосуна чейин созулат.

Дарыялардын категориялары

Ылдамдыгына жана аккан нугунун татаалдыгына жараша дарыялар категорияларга бөлүнөт. Рафтинг үчүн дарыяларды 6 категорияга бөлүшөт. Кыргызстанда бардык 6 категориядагы дарыялар бар. Рафтингди жаңы үйрөнүп жаткандар үчүн I, II жана III категориядагы дарыяларда сүзүүгө уруксат берилет. Ал эми IV, V жана VI категориядагы дарыяларда сүзүү үчүн көп жылдык тажрыйба жана даярдык керек.

Чу дарыясы Кыргызстандын рафтинг сүйүүчүлөрүнүн арасында эң белгилүү. Дарыянын Боом капчыгайына кирген жери биринчи жолу рафт менен сүзгөндөр үчүн абдан ыңгайлуу. Башка жерлерге салыштырмалуу капчыгайдын ичинде суунун ийри-буйру бурулуштары өтө кооптуу эмес.

Ошон үчүн бул жерден дарыяга оңой кирип, кайыкты жеңил эле башкарса болот. Чу дарыясынын капчыгайдан өткөн бөлүгү татаалдыгы боюнча II, III жана IV категорияга кирет.

Чоң-Кемин дарыясы – Чу дарыясынын эң чоң куймасы. Анын капчыгайдын ичиндеги узундугу - 116 км. Бул дарыяда IV-V категорияга кирген агым менен татаал бурулуштар көп. Чоң-Кемин рафтинг сүйүүчүлөрүн өзүнүн кар баскан тоо чокуларынын кооз көрүнүшү менен кызыктырат.

Нарын дарыясы – Кыргызстандагы эң чоң жана суусу мол дарыя. Анда ар кандай татаалдыктагы агымдар, бурулуштар бар. Үйрөнчүктөр үчүн түздүк жерде жай аккан жерлери бар. Ошондой эле орточо жана абдан татаал жерлери да бар. Рафтинг сезону Нарын дарыясында май айынан октябрга чейин созулат. Дарыянын агымынын татаалдыгы болсо жыл мезгилине жараша өзгөрүп турат. Адистердин айтымында, август айынын аягында жана сентябрда суу бир калыпта агып калат. Ошол маал рафтинг үчүн абдан ыңгайлуу.

VI категорияга кирген эң татаал агымдар жана бурулуштар Сары-Жаз дарыясында кездешет. Ошон үчүн бул дарыя машыккан спортчулар үчүн гана сунуш кылынат. Суунун агымы абдан күчтүү болгондуктан, Сары-Жаз дарыясында V-VI категориядагы татаал бурулуштар абдан көп. Сары-Жаз өрөөнүнө машина менен барып, жолдон кооз капчыгай, үңкүр, ысык булактар менен тоо көлдөрүн көрсө болот.

Эгер сен IV категориядагы дарыядан рафт менен сүзүп чыксаң, анда сен чыныгы рафтерсиң деп айтышат. А эгерде VI категориядагы дарыяны олуттуу жаракат албай сүзүп чыксаң, сен абдан бактылуусуң! Себеби мындай дарыялардын агымы абдан күчтүү, нугу тар, суусу бийик болуп, анда абдан чоң, кырдуу таштар кезигет.

Кайыктар

Рафтинг үчүн кайык (рафт) оңой менен айрылбай турган бышык резинадан жасалат. Агым күчөгөндө, айлампа, бурулуш жана таштуу жерлерден өткөндө тешилип же жыртылып кетпейт. Рафт бир нече катмардан турат, ошон үчүн бир катмары тешилсе, башка катмарлары аны чөктүрбөй кармап турат.

Рафт

кайак

каноэ

Кайыктын артында адатта тажрыйбалуу инструктор отуруп, кайыкты башкарат. Бир же эки орундуу каноэ менен байдаркага караганда, рафтка 4төн 12 кишиге чейин отурса болот. Каноэ менен байдарканы машыккан рафтерлер V-VI категориядагы татаал дарыяларда сүзүү үчүн колдонушат.

Рафтинг үчүн керектүү буюмдар

Рафтинг үчүн куткаруучу жилет, каска жана гидрокостюм болушу зарыл. Ошондой эле атайын бут кийим кийишет. Кайыктан ыргып кетпес үчүн рафтер бир бутун атайын карматкычка илип алат. Кайыкты сыртынан жип курчап турат, аны агым күчтүү болгондо же чукул бурулуштарда кармап алуу керек. Эң негизгиси, суу бууракандап көтөрүлгөндө, кайык оодарылып кетпеси абдан маанилүү!

Кайык менен сууга кирердин алдында туристтерге кайыкта туура отурууну, калакты колдонууну жана кайыктан ыргып кеткен учурда эмне кылууну үйрөтүшөт. Бурулуштан кийин эмне бар экенин билбейсиң! Ушунусу менен тоо дарыялары абдан кызыктуу.

Агым менен кетип бара жатканда инструктордун буйруктарын так аткарып, команда менен бирдикте иштөө абдан маанилүү!

Рафтинг эрежелери менен таанышууга жарым сааттай убакыт кетет. Андан кийин команда кайыкка отуруп, жабдыктарды дагы бир жолу текшерип, саякатка аттанат!

Дарыядагы саякаттын узундугу 6-15 км болот жана аны команда адатта бир же бир жарым саатта басып өтөт. Сүзүп келе жатканда бардыгы башынан бутуна чейин суу болот. Ошол себептен тез кургай турган кийим кийүү зарыл.

Укмуш таасир алууну каалагандар дарыя менен түнкүсүн, ай толуп турган учурда агып өтүшөт. Дарыянын агымы күчөгөн жерлерде жээкке от жагып коюшат. Оттун жарыгында суунун шары абдан коркунучтуу көрүнүп, унутулгус таасир берет. Рафтинг аяктачу жерде чоң от жагылат. Ай бир айда бир эле жолу толот, ошон үчүн бир сезондо болгону төрт жолу гана түнкү рафтинг уюштурса болот.

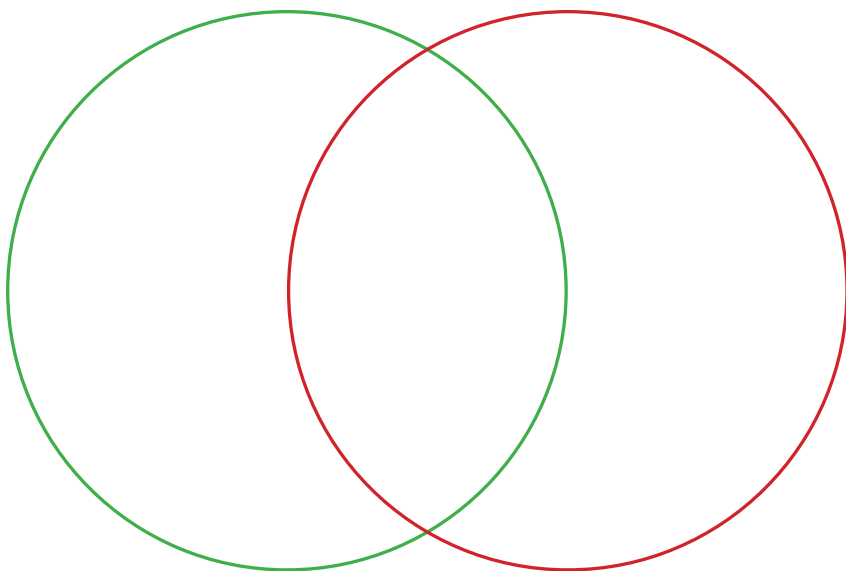
Адабият:

Rafting in Kyrgyzstan. Kyrgyzraft, 2019

Каноэ менен байдарканын окшоштуктарын жана айырмаларын тапчы. Мисалы, экөөнө тең бир же эки киши отурса болот, бирок каноэге экиден көп киши батат.

Венндин диаграммасын колдонула

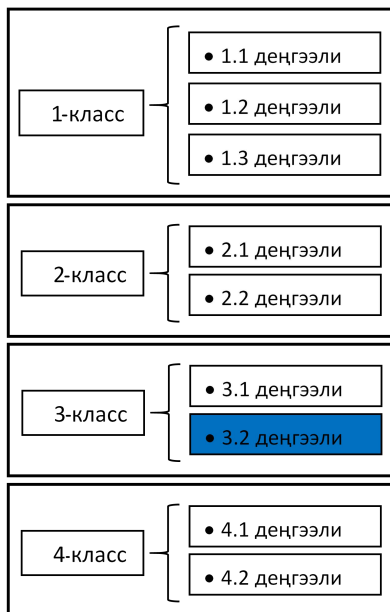

USAID
АМЕРИКАНЫН ЭЛИНЕН

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
БИЛИМ БЕРҮҮ ЖАНА ИЛИМ
МИНИСТРЛИГИ

Бул китептин басылышы АКШнын эл аралык өнүктүрүү боюнча агенттиги (USAID) аркылуу көрсөтүлгөн Америка элинин колдоосунун натыйжасында мүмкүн болду. Китептин мазмуну АКШнын эл аралык өнүктүрүү боюнча агенттигинин же АКШнын Өкмөтүнүн пикирин милдеттүү түрдө чагылдырбайт.

Басууга 21.01.2020 кол коюлду.
Форматы 60 x 84 1/16.
1,0 басма табак.
Нускасы 8360. Заказ № 26.
Офсеттик кагаз.

ЖЧК «Алтын Тамга»
720040, Бишкек ш., А.Орозбеков көч., 44.
Тел.: (+996 312) 62-13-10
E-mail: altyntamga@mail.ru